

""ODPORÚČANIE NA OCHRANU TRADIČNEJ KULTÚRY A FOLKLÓRU

Generálna konferencia Organizácie Spojených národov pre vzdelávanie, vedu a kultúru UNESCO na svojom 25. zasadnutí, ktoré sa konalo od 17. októbra do 16. novembra 1989 v Paríži,

zohľadňujúc, že folklór je súčasťou univerzálneho dedičstva ľudstva a účinným prostriedkom zblížovania rôznych národov a spoločenských skupín, ako aj uplatňovania vlastnej kultúrnej identity,

zdôrazňujúc jeho spoločenský, kultúrny a politický význam, úlohu v histórii národov a jeho miesto v súčasnej kultúre,

uvedomujúc si výraznú zraniteľnosť tradičných foriem folklóru, so zvláštnym dôrazom na šírenie ústnym podaním, uvedomujúc si nebezpečenstvo, že to všetko sa môže stratiť,

vyzdvihujúc, že v každej krajine si treba uvedomiť úlohu folklóru, a to aj nebezpečenstvo pochádzajúce z rozličných faktorov, ktoré mu hrozí,

predpokladajúc, že v ochrane folklóru by mali mať rozhodujúcu úlohu vlády a že by mali konať čím rýchlejšie,

prijala 15. novembra 1989 toto odporúčanie:

Generálna konferencia navrhuje, aby členské štáty v súvislosti s ochranou folklóru prijali použitím potrebných právnych noriem alebo iných prostriedkov také uznesenia, ktoré sú v súlade s ústavnou praxou každého štátu a ktoré na vlastnom teritóriu napomáhajú uplatňovať princípy a opatrenia určené v tomto odporúčaní.

Generálna konferencia navrhuje, aby členské štáty upozornili na toto odporúčanie úrady, ministerstvá a zbory, ktoré sú zodpovedné za otázky súvisiace s ochranou folklóru, ako aj zainteresované organizácie a inšti-

túcie, a aby ich podnecovali v nadväzovaní kontaktov s patričnými medzinárodnými organizáciami, ktoré sa zaoberajú ochranou folklóru.

Generálna konferencia odporúča, aby členské štáty predložili OSN hlásenie o svojej činnosti zameranej na uplatňovanie tohto odporúčania v tom termíne a v takej forme, ktoré určí.

A. Definícia folklóru

Z hľadiska tohto odporúčania:

Folklór (alebo tradičná a ľudová kultúra) je súhrnom výtvorov založených na tradíciách daného kultúrneho spoločenstva, ktoré sa prejavujú prostredníctvom skupín alebo jednotlivcov a ktoré vyjadrujú očakávania kolektívu – pretože odzrkadľujú jeho kultúrnu a spoločenskú identitu; jeho modely a hodnoty sa prenášajú a rozširujú ústnym podaním, napodobňovaním alebo iným spôsobom. Medzi jeho formy patria medziiným jazyk, literatúra, hudba, tanec, hry, mytológia, rituály, zvyky, remeslá, staviteľstvo a iné druhy umenia.

B. Identifikácia folklóru

Folklór ako jednu z foriem kultúrneho prejavu treba zachovať prostredníctvom tých a pre tie skupiny (rodina, profesia, národ, geografická oblasť, náboženstvo, etnikum atď.), ktorých identitu odzrkadľujú. V záujme toho členské štáty musia podnecovať adekvátne komplexné, celoštátne, regionálne a medzinárodné výskumy s cieľom:

- a) aby sa založila celoštátna sieť folklórnych inštitúcií, ktorá sa dá zosúladiť s regionálnymi a globálnymi inštitúciami;
- b) aby sa prostredníctvom príručiek, smerníc zbierania, modelových katalógov atď. vytvorili metódy identifikácie a registrácie (zber, katalogizácia, prepis) alebo rozvíjali už existujúce podobné systémy, zohľadňujúc pri tom nároky koordinácie klasifikačných systémov rôznych inštitúcií;
- c) aby podnecovali tvorbu normalizovanej folklórnej typológie nasledujúcimi prostriedkami:

- (i) všeobecný opis folklóru na použitie na celom svete;
- (ii) komplexný katalóg folklóru;
- (iii) regionálna klasifikácia folklóru, hlavne terénne pilotné projekty.

C. Konzervovanie folklóru

Konzervovanie sa zaoberá dokumentáciou ľudových tradícií, jeho cieľom je – v prípade výskumu alebo rozvoja týchto tradícií bez ohľadu na ich používanie –, aby pre výskumníkov a používateľov tradície poskytla také údaje, ktoré im umožnia pochopiť proces zmeny tradícií. Keďže živý folklór sa vďaka svojmu rozvojovému charakteru nedá vždy priamo chrániť, bolo by treba efektívne ochraňovať folklór v rukolapnej podobe. V záujme toho by členské štáty mali:

- a) založiť také celoštátne archívy, kde sa zozbieraný folklór vhodným spôsobom uskladňuje a sprístupňuje;
- b) s cieľom poskytovať služby založiť ústrednú celoštátnu archívnu kanceláriu (ústredná katalogizácia, rozširovanie informácií týkajúcich sa folklórnych materiálov vrátane aspektov záchranu);
- c) v rámci existujúcich múzeí vytvoriť folklórne oddelenia, kde by sa mohla vystaviť tradičná a ľudová kultúra;
- d) dať prednosť ukážkam tradičnej a ľudovej kultúry, ktoré by zdôrazňovali živé a tradičné aspekty týchto kultúr (poukážuc na prostredie, rôzne spôsoby života, resp. nimi vytvorené diela, odborné zručnosti a techniky);
- e) vytvoriť súlad medzi metódami zberu a archivovania;
- f) zapojiť zberateľov, archivárov, dokumentaristov a iných expertov do zachovávanu folklóru, počnúc od fyzickej konzervácie po analytickú prácu;
- g) v záujme istoty z každého folklórneho materiálu urobiť kópiu, aj regionálne inštitúcie by mali dostávať kópie, čím by sa zabezpečila prístupnosť materiálov pre kultúrne kolektívy.

D. Zachovávanie folklóru

Zachovávanie sa vzťahuje na ochranu ľudových tradícií a na ich nositeľov, zohľadňujúc pritom fakt, že každý národ má právo na vlastnú kultúru a že lipnutie na nej veľmi často oslabuje vplyv spriemyselnenej kultúry, rozširovanej masovými médiami. Treba urobiť opatrenia v záujme garantovania štatútu a hospodárskej podpory ľudových tradícií, a to tak v rámci kolektívu, kde vznikli, ako aj inde. V záujme toho členské štáty musia:

- a) naplánovať a zaviesť do oficiálnej a mimoškolskej výučby vyučovanie a osvojenie folklóru takým spôsobom, aby zvláštny dôraz dostal folklór v širšom ponímaní, ktorý počíta nielen s dedinskou a inou vidieckou kultúrou, ale aj s tou, ktorú vytvorili rôzne spoločenské skupiny, profesie, inštitúcie atď. z mestských obvodov, zabezpečiac takto lepšie ponímanie kultúrnej mnohokrakosti a rôznych svetonázorov, zvlášť tých, ktoré sa neodzrkadľujú v dominantných kultúrach;
- b) rôznym kultúrnym kolektívom zabezpečiť právo dostať sa k vlastnému folklóru, podporujúc ich dokumentačnú, archívnu a výskumnú činnosť, napomáhajúc aplikáciu tradícií;
- c) na interdisciplinárnej báze zriadiť Celoštátnu folklórnu radu alebo podobný koordinačný zbor, v ktorom sú zastúpené rôzne záujmové skupiny;
- d) poskytovať morálnu a materiálnu podporu tým jednotlivcom a inštitúciám, ktorí, resp. ktoré skúmajú, predstavujú, pestujú jednotlivé oblasti folklóru;
- e) zabezpečiť vedecký výskum potrebný na zachovanie folklóru.

E. Šírenie folklóru

Treba upriamiť pozornosť ľudí na význam folklóru ako súčasť kultúrnej identity. Tým je z hľadiska správ, ktoré sa snažia o obsiahlejšie šírenie kultúrneho dedičstva, veľmi dôležité, aby hodnota folklóru a nároky na

jeho zachovanie boli identifikovateľné. Pri rozširovaní sa však treba vyhýbať deformáciám, aby sme zachovali integritu tradícií. V záujme korektného rozširovania členské štáty musia:

- a) podnecovať organizovanie celoštátnych, regionálnych a medzinárodných podujatí – trhov, festivalov, filmov, výstav, seminárov, sympózií, kurzov, kongresov atď. – a zabezpečiť publikovanie ich materiálov, štúdií a iných výsledkov;
- b) podnecovať, aby celoštátna a regionálna tlač, vydavateľstvá, rozhlas, televízia a ostatné médiá dali širší priestor folklórnym materiálom, napr. tým, že finančne podporia túto činnosť, založia v týchto inštitúciách pracoviská pre folkloristov, zabezpečia vhodné archivovanie a rozširovanie folklórneho materiálu pozbieraného médiami a zriadia folklórne oddelenia v týchto organizáciách;
- c) podnecovať regióny, jednotky verejnej správy, spolky a iné skupiny z oblasti folklóru, aby v záujme oživovania a koordinovania folklórnej činnosti v rámci regiónu zabezpečili miesta pre folkloristov na plný úväzok;
- d) podporiť jednak už existujúce, ale aj zakladajúce sa podniky, ktoré sa zaoberajú výrobou takých vyučovacích materiálov, akými sú napr. videofilmy z nedávnej činnosti v teréne, taktiež podnecovať ich použitie vo výučbe, v národopisných múzeách, na celoštátnych a medzinárodných folklórnych festivaloch a na výstavách;
- e) pomocou dokumentačných stredísk, knižníc, archívov a špeciálnych folklórnych odborných časopisov a periodík zabezpečiť prístupnosť informácií týkajúcich sa folklóru;
- f) napomáhať stretnutie a výmenu ľudí, skupín a inštitúcií, ktorí, resp. ktoré sa zaoberajú folklórom v celoštátnom aj v medzinárodnom meradle, využívajúc pritom aj dvojstranné kultúrne dohody;
- g) podnecovať, aby medzinárodná vedecká spoločnosť prijala taký etický kódex, ktorý zabezpečuje vhodný prístup a úctu k tradičným kultúram.

F. Ochrana folklóru

Ak folklór znamená rôzne prejavy duševnej kreativity jednotlivca či kolektívu, potom si zasluhuje ochranu, ktorá prináleží duševným výtvorom. Takáto ochrana folklóru sa stala nenahraditeľným prostriedkom pri podpore ďalšieho rozvoja, udržiavania a rozširovania uvedených prejavov v rámci štátu aj mimo neho, bez narušenia príslušných oprávnených záujmov. Ak odhliadneme od „aspektov duševného majetku“ ochrany folklórnych prejavov, aj tak existuje početná kategória práv, ktoré zabezpečujú a aj v budúcnosti musia zabezpečovať ochranu v národopisných dokumentačných strediskách a archívoch. V záujme toho členské štáty:

- a) v súvislosti s aspektmi „duševného majetku“: musia upozorniť kompetentné orgány na dôležitú činnosť UNESCO a WIPO v súvislosti s duševným majetkom, pričom vnímajú aj to, že táto práca sa týka iba jedného aspektu ochrany folklóru a že v početných oblastiach je zvýšená potreba na samostatné akcie v súvislosti s ochranou folklóru;
- b) v súvislosti s ďalšími príslušnými právami musia:
  - (i) chrániť informátorov ako prenášateľov tradícií (ochrana súkromia a dôverných údajov);
  - (ii) chrániť záujmy zberateľov zabezpečením vhodného, metodicky podloženého zberu a zachovávanía pozbieraného materiálu v archívoch;
  - (iii) prijať opatrenia proti zámernému alebo iným spôsobom nevhodnému použitiu zozbieraného materiálu;
  - (iv) musia uznať zodpovednosť archívov pri dozore použitia zozbieraného materiálu.

G. Medzinárodná spolupráca

Prihliadnuc na nároky stupňovania kultúrnej spolupráce a výmeny, ktorej výsledkom je koncentrácia ľudských a materiálnych zdrojov, ďalej v záujme realizácie programov, týkajúcich sa rozvíjania a oživovania

folklóru a toho, aby odborníci jedného členského štátu mohli robiť výskum na teritóriu iného členského štátu, členské štáty musia:

- a) spolupracovať s medzinárodnými a regionálnymi spolkami, inštitúciami a organizáciami, ktoré sa zaoberajú folklórom;
- b) spolupracovať v oblasti spoznávania, rozširovania a ochrany folklóru, zvlášť pomocou:
  - (i) výmeny informácií rôzneho typu, výmenou vedeckých a technických publikácií;
  - (ii) výchovou odborníkov, podporovaním cestovania a vysielaním vedeckého a technického personálu a vybavenia;
  - (iii) podporovaním dvoj- a viacstranných projektov v oblasti dokumentácie súčasného folklóru;
  - (iv) organizovaním stretnutí odborníkov, kurzov a pracovných skupín, ktoré sa zaoberajú danou témou, hlavne v oblasti klasifikácie a katalogizácie národopisných údajov a prejavov, ako aj v oblasti moderných výskumných metód a postupov;
- c) úzko spolupracovať v záujme toho, aby rôznym príslušným stránkam (kolektívy, prirodzené a právnické osoby) v medzinárodnom meradle zabezpečili hospodárske, morálne alebo tzv. okrajové práva, ktoré vyplývajú z výskumu, tvorby, komponovania, prednesu, registrovania a rozširovania folklóru;
- d) tým členským štátom, na ktorých území prebiehal výskum, dotýčny štát zabezpečiť právo získať kópie z každého dokumentu, nahrávky, videofilmu, filmu a iného materiálu;
- e) vystríhať sa takých činov, ktoré v sebe nosia nebezpečenstvo poškodenia, resp. znehodnocovania folklórnych materiálov alebo ktoré znemožnia ich rozširovanie či použitie, nech sú tieto materiály na ich vlastnom teritóriu alebo na teritóriu iných štátov.